

Els primers temps de Pierre Deffontaines a casa nostra

per **SALVADOR LLOBET**

Paraules clau:

Catalunya; Deffontaines, Pierre; geografia catalana (segle XX).

Parlar d'un mestre estimat i ja desaparegut és sempre trist. Però és una obligació moral fer ressaltar els grans mèrits personals i científics, en aquest cas, del gran professor, del gran home, del gran amic que fou Pierre Deffontaines.

El nostre contacte vingué poc després de la seva arribada a Barcelona, al final de l'any 1939, acabada la nostra guerra civil, com a Director de l'Institut Francès de Barcelona. Deuria ésser dins l'any 1940 que, a través de Josep M.ª Puchades, ens trobarem en una reunió a l'Institut Francès, on Deffontaines havia dit que ens parlaria, en petit comitè, dels problemes que una visita al delta del Llobregat li havien plantejat. Puchades i el que signa vam assistir il·lusionats a aquest intercanvi d'opinions, tant més interessants quan, amb la desbandada general de la gent més gran que nosaltres i el panorama desolat que sofria la geografia en aquells moments de naixement d'una escola geogràfica, ens trobàvem descomparats.

L'anècdota de la primera reunió ha estat explicada verbalment moltes vegades per nosaltres mateixos i àdhuc Solé i Sabarís l'ha comentada per escrit. Davant d'un home tan reconegut científicament volíem assistir-hi amb certes garanties de pròpia documentació. Per aquest motiu ens desplaçàrem, des de Granollers, cap a Sant Boi de Llobregat, amb la intenció de recórrer a peu el Delta, fins a la desembocadura del riu, per tal de documentar-nos adequadament. Però els problemes que ens plantejà la dissertació amical de Pierre Deffontaines, tant de geografia física del Delta com humana, no havien estat ni sospitats per nosaltres. Com si fos ara, recordo els comentaris de sorpresa i admiració a la sortida. Això esperonà la continuació dels contactes geogràfics i formàrem, per començar, amb Ferrer de Franganillo, el que anomenà Deffontaines el «Cercle des Géographes» que permeté reunir uns quants interessats per la geografia amb neguit investigador, que en aquells moments immediats a la guerra civil no es trobava en altra banda.

Les reunions mensuals del «Cercle des Géographes» duraren uns quants anys, amb l'únic lapse de temps de la destitució de director de l'Institut Francès en els moments de l'ocupació alemanya de França. Per allí passaren tots els interessats per les branques geogràfiques i àdhuc geològiques en l'aspecte de morfologia. Des del primer moment, a més de Ferrer de Franganillo, Josep M.ª Puchades i el que signa, s'hi incorporaren Noel Llopis i Lladó, després Solé i Sa-

barís, Joaquina Comas, més enllà Joan Vilà i Valentí, Montserrat Rubió, Maria de Bolòs i altres més o menys assidus i ocasionals que, després, apart de l'Institut Francès, ens arredossàrem també al Laboratori de Geologia de la Universitat, al voltant de Lluís Solé i Sabarís.

En aquest «Cercle des Géographes» fèiem torn de comunicacions, seguint la idea inicial del Dr. Deffontaines com a intercanvi d'idees i raonaments sobre investigacions en curs, sense que calgués que fos un treball acabat, i s'hi discutien multiplicitat de temes variats per part dels assistents. D'altra banda, els planteigs eren reforçats per diferents professors francesos destacats que, periòdicament, passaven per l'aula de conferències de l'Institut Francès i moltes vegades feien comunicacions al «Cercle» i ens obriren els ulls a molts i diferents punts de vista, a més de poder conversar científicament amb geògrafs de valor indiscutible.

Aquest contacte amb primeres figures de la geografia francesa del moment és un aspecte molt destacat i és un gran deute que tenim els geògrafs catalans amb el Dr. Deffontaines. Sovint, presidits per ell, fèiem sortides amb els visitants per contemplar i discutir alguns problemes geogràfics i no cal dir com era formatiu per tots nosaltres.

I encara tant més trascendental fou l'accés que tinguérem als llibres de la Biblioteca ben nodrida de l'Institut i a la possibilitat de noves adquisicions d'obres geogràfiques franceses. Ara, en aquests moments en què es troben bones biblioteques al Departament de Geografia de les Universitats i al Consell d'Investigació i altres institucions, és difícil copsar la importància que tenia l'adquisició de llibres estrangers en una biblioteca com la de l'Institut Francès, en la qual la mà del geògraf director s'hi deixava sentir. En aquells anys, que ens calia adquirir personalment a cadascú tots els llibres d'interès científic, però que malauradament els mitjans econòmics de tots nosaltres no permetien, i que els llibres ja exhaurits era impossible d'obtenir, això tenia una importància extraordinària per a tots. Cal pensar que la Biblioteca de Catalunya, ben dotada abans del 1936, a més de tenir llibres de totes les branques, després tingué les adquisicions col·lapsades i que la Biblioteca Universitària era més literària que altra cosa i que la del Centre Excursionista de Catalunya no podia atendre la demanda de llibres nous i menys essent estrangers, a més amb les dificultats oficials d'importació que duraren tants d'anys.

El «Cercle» durà fins que, amb la creació de la Secció de Geografia de l'Institut Elcano del Consell Superior d'Investigacions Científiques a Barcelona, i sota l'ègida de Solé Sabarís, tinguérem un nou aglutinant i nous addictes a les nostres reunions, ja amb un públic més obert, sobretot d'ensenyants catalans. Però Pierre Deffontaines es considerà sempre com un de tants i les seves opinions, plenes d'*esprit*, que diuen els francesos, ensenyaven sempre noves facetes, moltes vegades insospitades.

El treball precedent glossa l'obra científica de Pierre Deffontaines, però personalment ens toca comentar els primers temps que estigué entre nosaltres. Foren uns moments crucials en què no existia cap geògraf antecessor nostre en el país, camí de l'exili quasi tots ells. I fou el Dr. Deffontaines qui amb els seus amples coneixements, formació científica, la seva vocació i abassegador entusiasme humà, ens encarrilà i ensinistrà dintre de la geografia moderna, a més del gran mestratge que procuràrem assimilar. Les seves lliçons, les seves conferències, eren nous punts de vista insospitats. El seu microscòpic examen de la Geografia Humana, trobant relacions i fonaments amb el que semblaven vulgars fe-

nòmens, és inoblidable. Quan cercava el contrast en la comparació i destacava les aparents anomalies, esclatava amb els mots «c'est curieux», pronunciats molt sovint en les seves lliçons per assenyalar les diferències que en un examen superficial serien presumibles; semblava un infant meravellat.

Personalment podria destacar en un record il·luminat les perspectives i horitzons que m'ensenyà en una excursió memorable de dos dies, tots dos sols, al Prepirineu, des de Sant Pere de Torelló a Bellmunt, Vidrà i Vallfogona, en la qual, malgrat no ésser un especialista de Geografia Física, amb les seves explicacions em marcà per sempre més el gust de la morfologia. Excursió també memorable, perquè en arribar a l'estació de Ripoll, l'endemà de l'atac japonès a la flota americana de Pearl Harbour, el 8 de desembre del 1941 (del qual ens en assabentàrem a Ripoll), fórem detinguts per auxiliars de policia i conduïts a la Delegació de Fronteres de Barcelona, acusats d'espionatge, car cridàrem l'atenció pel fet de portar màquines fotogràfiques, que ens foren segrestades, i parlar francès. Afortunadament, a la Delegació Policial de Fronteres, el Dr. Deffontaines pogué demostrar la seva situació i personalitat i fórem alliberats seguidament.

Apart les anècdotes, ara més o menys gracioses, però perilloses en el seu moment, és útil recordar altra excursió, la primera que ell féu al Montseny, en la que les seves observacions i agudesa ens foren tan útils per la nostra futura tesi doctoral que ell pràcticament orientà i sempre esperonà. Entre altres exemples, la seva actuació en el famós curset de Geografia a Jaca, l'agost del 1946, que tantes vocacions despertà, fou una revelació per a molts que el desconeixien i una faceta entusiasmadora. També cal citar així, per altra banda, la manera activa com possibilità l'accés a «stages» a França de molts joves catalans de totes les disciplines, sense descomptar, naturalment, la geografia.

Aquesta facultat d'entusiasmar en la nostra disciplina de què suara parlàvem i que tant fructificà en aquells llargs anys d'estada a Barcelona i que algun altre company curarà sens dubte de ressaltar, no era res més que el que havia fet a tots els llocs on tingué tasques professorals, singularment a Rio de Janeiro, on semblà una bona llavor.

Definitivament, el professor Pierre Deffontaines fou per a la geografia de casa nostra i per a Catalunya un home providencial en el gran moment d'abatiment intel·lectual del nostre país. I tothom ha remarcat que aquesta ajuda transcendental, aquest entusiasme, no fou solament per a la geografia catalana, sinó per a totes les branques del saber de la nostra terra, que trobaren en ell i en l'Institut Francès un germà i, millor encara, un pare.

Resumen: Los primeros tiempos de Pierre Deffontaines entre nosotros

Evocación de los primeros años de estancia en Barcelona de Pierre Deffontaines, a partir de 1939. Su presencia y sus actividades, a través del «Cercle des Géographes» del Instituto Francés, excursiones, conferencias y conversaciones, representaron un extraordinario estímulo y ayuda para el reducido grupo de geógrafos catalanes de aquella época.

Resumé: Les premiers temps de Pierre Deffontaines chez nous

On évoque les premières années du séjour de Pierre Deffontaines à Barcelone, à partir de 1939. Sa présence et ses activités, à travers du «Cercle des Géographes» de l'Institut Fran-

çais, des excursions, des conférences et des causeries, jouèrent un rôle très important, d'extraordinaire stimulation, et une aide remarquable, pour le réduit groupe de géographes catalans de ce moment-là.

Abstract: The first times of Pierre Deffontaines between ourselves

It is evoked the first times of the stay in Barcelona of Pierre Deffontaines, since the year 1939. His presence and his activities, through the «Cercle des Géographes» of French Institut of Barcelona, scientific trips, lectures and conversations, played a very important role, as an extraordinary aid and encouragement, for the little group of the Catalan geographers, in the fifth decade.